

УДК 94(477.83)“1940/50”

I-48

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ

**ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО
ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ У КАРПАТСЬКОМУ КРАЇ ОУН
(1945 – 1950-ті рр.)**

У статті подана видова класифікація та авторська характеристика кожного виду джерел з історії національно-визвольного руху на теренах Карпатського краю ОУН. Акцентовується увага на основних проблемах дослідження діяльності ОУН і УПА. Доведено, що джерельна база цілком репрезентативна для написання комплексного дослідження.

Ключові слова: *Карпатський край ОУН, визвольний рух, репресивно-каральні органи, архіви, документи, джерела.*

За десятирічну діяльність ОУН і УПА в архівних сховищах різних рівнів було накопичено величезний масив документів. Відновлення незалежності України відкрило перед науковцями широкі можливості для об'єктивного висвітлення тих історичних процесів, які раніше трактувалися однобічно, тенденційно або цілком замовчувалися. Зокрема, це стосується й українського національно-визвольного руху, особливо боротьби ОУН і УПА у Карпатському краї. Саме тому дослідження історії ОУН та УПА повинні ґрунтуватися на широкій джерельній базі.

Відсутні спеціальні праці, присвячені вивченню джерел з історії діяльності ОУН і УПА у Карпатському краї ОУН. Частково ця проблема знайшла своє висвітлення в узагальнюючих працях з історії визвольного руху. Масив документів підпілля, які зберігаються у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України, проаналізував і класифікував Анатолій Кентій [3]. Позитивним є те, що згаданий дослідник показує інформативну цінність кожного виду джерела. Значну

археографічну роботу проводить Володимир Ковальчук. У своїх працях він не лише публікує велику кількість джерел, але й здійснює ретельний порівняльний аналіз документів [4]. Своїми роботами автор відкрив новий етап джерелознавчих досліджень історії ОУН і УПА. Але комплексні дослідження джерельної бази з історії ОУН і УПА у Карпатському краї не проводилися.

Мета роботи полягає у тому, щоби здійснити класифікацію та охарактеризувати джерельну базу для дослідження українського визвольного руху у Карпатському краї 1945 – 1950-х рр. Географічні межі дослідження охоплюють територію областей Івано-Франківської, Закарпатської, Чернівецької та південної частини Львівської.

Джерельна база характеризується багатоаспектністю, репрезентативністю зафіксованих історичних фактів, має визначене місце зберігання, методи комплектування й опрацювання відповідного матеріалу та ступенем розкриття специфіки проблеми. Джерела до вивчення історії діяльності ОУН й УПА у Карпатському краї можна поділити на дві групи: документи і мемуари, спогади безпосередніх учасників подій. Документи поділяються на підпільні, документи радянських репресивно-каральних органів, зокрема протоколи допитів самих підпільників, партійні документи.

Першу, основну, групу становлять документи із середовища підпілля. Вони зберігаються в центральних, обласних і приватних архівах, деякі частково опубліковані.

У Галузевому державному архіві Служби безпеки України зберігається найбільша колекція документів ОУН. Зокрема, у фонді 13 (“Колекція друкованих видань”) документи підпілля містяться у справах 376 (88 томів), 398 (42 томи) і, частково, у справі 372 (98 томів) [I], [II], [III]. Документи цього фонду недостатньо систематизовані навіть за територіальним і хронологічним принципами. Виявлено чимало матеріалів організаційного та навчального характеру – інструкції, накази, розпорядження, звіти, навчальні програми з підготовки кадрів, пропагандистська література (брошури, листівки, газети тощо). Для дослідження дуже важливий масив підпільних звітів, на основі яких можна реконструювати структуру, визначити основні напрями діяльності підпілля. Натомість для вивчення пропагандистської

діяльності унікальне значення має збірка друкованих видань окремих осередків ОУН. Частина документів зберігається у перекладі на російську мову. Важливі документи – як оригінали, так і переклади російською мовою – вміщені у 2 фонді (Управління по боротьбі із націоналізмом). Зокрема, це трофейні документи (тобто, захоплені в результаті спецоперацій), інструкції про призначення чи переведення на посаду керівника організації певного рівня, накази командування, витяги із організаційних звітів, листування провідників, розпорядчі документи.

Значний масив аналогічних документів та матеріалів підпілля, які стосуються проблематики дослідження, переважно за 1944 – 1946 рр., розміщений у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Опрацюванню підлягають матеріали таких фондів: 3833 “Крайовий провід ОУН на західноукраїнських землях”; 3836 “З’єднання західних груп Української повстанської армії – УПА – Захід”; 3838 “З’єднання північних груп Української повстанської армії – УПА – Північ”.

У незначній кількості документи підпілля зберігаються у Центральному державному архіві громадських об’єднань України (далі – ЦДАГО України). Здебільшого тут також містяться копії пропагандистської продукції ОУН.

Певною мірою документи ОУН і УПА як доказова база містяться у архівно-кримінальних справах, які зберігаються у фонді 5 і 6 Галузевого державного архіву Служби безпеки України та обласних управліннях Служби безпеки Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Чернівецької областей.

Звісно, обласні державні архіви не містять окремих фондів із націоналістичними документами. Основний масив зберігається у фондах обласних комітетів Комуністичної партії (більшовиків) України (КП(б)У) Закарпатської (ф. П-1), Івано-Франківської (ф. П-1), Львівської (ф. П-5001), Чернівецької (ф. П-1) областей. Окрім цього, документи підпілля, звісно перекладені на російську мову, в державних архівах містяться у фондах районних комітетів КП(б)У. Однак напередодні розпаду СРСР була проведена так звана зачистка “небажаних” документів як у системі партійних (державних), так і кадебешних (ГДА СБУ)

архівів. Зокрема, майже всі матеріали державних архівів Закарпатської, Чернівецької областей про боротьбу НКВС-НКДБ-МВС-МДБ із визвольним рухом поспішно знищувалися у жовтні 1990 р. Про це свідчать описи фондів, де біля відповідної категорії справ штампом зазначені номери актів та дати знищення. У згаданих областях чистка документів була проведена фахово. Дещо інша ситуація у державному архіві Івано-Франківської області (ДАІФО). Сам опис був переписаний і слідів про знищення не залишилося. Хоча зрозуміло, що відсутність матеріалів про боротьбу радянської влади із визвольним рухом зумовлена їхньою ліквідацією. На відміну від Закарпатської і Чернівецької областей, у ДАІФО, очевидно, через величезний масив матеріалів збереглися справи, де опосередковано відображено діяльність ОУН і УПА. Зокрема, це стосується документів, що висвітлюють вибори до Верховних рад СРСР і УРСР, боротьбу підпілля проти колективізації, комсомолу тощо.

Опрацювання описів дає змогу простежити масштаби знищення документів підпілля і репресивних органів. Що вже говорити про листування облуправлінь МВС-МДБ з обкомами, райкомами партії і військовими частинами, прокуратурою і судом, матеріали спецперевірки кадрів державних органів, діяльності Військового трибуналу, окремі постанови, матеріали виборів до Верховних рад СРСР і УРСР, якщо навіть ліквідовували звернення і скарги “трудолюбивих” [V], [VI]. Поспішність виконання наказів і масштаби знищення призвели до того, що у державному архіві Закарпатської та Чернівецької областей в описах не робилися відповідні позначення біля вилучених справ [VII]. Через це відсутня інформація наявності справ.

Потрібно відзначити певну особливість державного архіву Львівської області (ДАЛЮ), у якому накопичено величезний масив окремих справ про боротьбу радянської влади з визвольним рухом, збереглися підпільні документи, спецповідомлення. Очевидно, під тиском громадськості та небажання керівництва архіву виконувати злочинний наказ ці документи уціліли. Так, добре зберігся великий фонд П-5001 – Дрогобицький обласний комітет Комуністичної партії (більшовиків) України (КП(б)У),

де виявлено низку підпільних документів, більшість у копіях (накази, інструкції, звіти).

Практично одразу після завершення боротьби самостійницького руху почали з'являтися збірники документів. Першими такі видання почали здійснювати Закордонні частини ОУН у серії “Бібліотека українського підпільника” (16 книг), започаткованої ще у 50-х рр. ХХ ст. У цій рубриці друкувалися різні програмні, пропагандистські матеріали та праці ідеологів і теоретиків націоналізму [1], [14], [27], [30].

Значний масив документів ОУН і УПА опублікований у фундаментальному документальному виданні “Літопис Української Повстанської Армії”. Тепер публікується дві серії – основна, започаткована в 1975 р. у Канаді (станом на 2011 р. побачило світ 50 томів), та нова, що друкується од 1995 р. у Києві (станом на 2011 р. побачило світ 15 томів). Усі томи основної серії укладено на підставі матеріалів, які зберігаються за кордоном. У цій серії “Літопису УПА” публікуються підпільні звіти, офіційні документи, а також статті, спогади та видання історично-мемуарного характеру. Особливу цінність становлять звіти окремих адміністративних структур українського підпілля. На відміну від основної, започаткована в Україні нова серія “Літопису УПА” базується переважно на документах архівних установ України.

Серйозну роботу із публікації документів здійснює Володимир Сергійчук. Упорядковані ним збірники документів містять значний масив підпільних джерел [17] [18], [19], [20], [21], [22], [23]. Окремі підпільні матеріали – програмні документи, накази, інструкції, звіти про здійснену роботу, звернення до населення – опубліковані у двотомному збірнику “Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті” [28], [29].

Плідну роботу проводить Центр дослідження визвольного руху. У його архіві нагромадилася значна джерельна база, основу якої складають документи ОУН і УПА. Причому наукові співробітники інституції зібрили матеріали не лише на території України, а й за кордоном. Зокрема, унікальною колекцією документів є т. зв. “архів Лебеда”, сформований на базі підпільних матеріалів, які потрапили на еміграцію. Значний ма-

сив документів ОУН і УПА, віднайдених за часів незалежності України, так само представлений в архіві цієї установи.

Невеликий за обсягом фонд пропагандистських матеріалів зберігається у ЦДІА у Львові. Зокрема, фонд Р-9 містить лише один опис, у якому зібрано 16 справ, серед яких є постанови III Конференції ОУН, “Десять заповідей українського націоналіста” та “44 правила Українського Націоналіста”, інший вишкільний і пропагандистський матеріал.

Треба також виділити документи приватних архівів. Великий комплекс документів, які безпосередньо стосуються досліджуваної проблеми, зберігаються у домашньому архіві Григорія Дем’яна. Значна кількість фотографій та низка документів є у безпосередніх учасників національно-визвольного руху.

Другу групу джерел становлять документи репресивно-каральних органів, у яких відображена боротьба проти структур ОУН і УПА, а також діяльність націоналістів проти утвердження радянської влади. Основний масив цих документів зберігається у ГДА СБУ. Значний прорив для дослідження цієї проблеми відбувся завдяки Указу Президента України від 23 січня 2009 р., відповідно до якого органам влади доручено розсекретити архівні документи, пов’язані з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні. Завдячуючи цьому, дослідники отримали доступ до документів Управління 2-Н МДБ УРСР та оперативно-розшукових відділів МДБ і відділу управління ББ (боротьби з бандитизмом) МВС (ф. 2), оперативні матеріали Управління КДБ Львівської області (ф. 71). У ф. 2 зберігаються щоденні зведення про боротьбу із підпіллям у Івано-Франківській, Закарпатській, Дрогобицькій, Чернівецькій областях. Крім багатого інформаційного наповнення, частина документів містить аналіз діяльності підпілля і заходів МДБ по боротьбі з ним. Вони не були призначені для ознайомлення з ними дослідників, тому й відрізняються наявністю таких деталей, що дають нині змогу розкрити механізми реальної діяльності каральних органів. Їхня особливість полягає ще й у тому, що, зазвичай, статистичний характер документів доповнювався, хоча й не завжди, певним аналізом, здійсненим для керівництва органів держбезпеки.

Оглядові документи каральних органів містяться також у багатьох томах 372 справи 13 фонду. Важливі також документи ф. 1 (2-ге Управління МДБ-КДБ УРСР) і ф. 16 (Секретаріат ГПУ-КДБ). У цих колекціях зосереджені контрольні-наглядові справи по боротьбі із агентами іноземних розвідок, оперативна звітність по областях (ф. 1), різноманітне листування, контрольні-наглядові справи про терористичні акти, доповідні записки про агентурно-оперативну роботу (ф. 3 – 5-те Управління МДБ-КДБ УРСР), копії спецповідомлень, доповідних записок і подань, результати боротьби з оунівським підпіллям (ф. 16), агентурно-розшукова справа на Петра Федуна – “Полтаву” (ф. 65 – справи оперативного обліку КДБ УРСР). Важливу інформацію, потрібну для реконструкції кадрового складу обласних і районних відділів НКВС-НКДБ-МВС-МДБ, їхню кількісну та якісну характеристику, містить фонд відділу кадрів та управління кадрів КДБ УРСР (ф. 8). Потрібно назвати також важливу категорію справ, у яких висвітлюється функціонування пенітенціарної системи на республіканському та обласному рівнях (ф. 20 – слідчий ізолятор КДБ УРСР). На жаль, більшість справ із директивними вказівками тюремних управлінь НКВС СРСР і НКДБ УРСР начальникам тюремних відділів обласних управлінь НКВС, листування органів, доповідні записки, внутрішні розстановки тюремних закладів у областях знищені.

Архівні управління СБУ Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької областей, де повинні були зберігатися матеріали про боротьбу обласних управлінь НКДБ-МДБ із підпіллям наприкінці 1980-х – початку 1990-х років, були знищені. Деяко інша ситуація із архівним Управлінням СБУ Львівської області, в якому зберігалися матеріали із НКДБ-МДБ-КДБ Дрогобицької області, а наприкінці 1980-х років були передані на зберігання у ГДА СБУ. Уже там частина справ все-таки була знищена. Передусім це матеріали всіх районних відділів НКДБ-МДБ-КДБ за 1939 – 1980-ті рр., а також документи про діяльність т. зв. спецгруп [IV]. Тепер матеріали Управління КДБ Львівської області об’єднано у ф. 71. До речі, цей фонд і досі не до кінця впорядкований, хоча дає змогу здійснити серйозну реконструкційну роботу.

Документи каральних органів містять значні неточності, оскільки під час їхнього складання передусім керувалися прагненням виявити і довести провину тієї чи тієї особи, показати так званий “злочинний” характер її діяльності, а не об’єктивно висвітлити національно-визвольний рух.

Окрему групу джерел складають протоколи допитів затриманих каральними органами, які дають можливість не лише заповнити наявні лакуни у структурі персональної обсади, а й водночас внести ці життєписи у контекст національно-визвольної боротьби, простежити форми і методи боротьби проти репресивно-каральної системи. У Галузевому державному архіві СБУ, Управліннях Служби безпеки України у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській і Чернівецькій областях нагромаджено десятки тисяч архівно-кримінальних справ засуджених учасників визвольних змагань. Звісно, першочерговий інтерес викликають справи на керівний склад Карпатського крайового, окружних і надрайонних проводів. Передовсім опрацюванню підлягають близько 30-ти справ ГДА СБУ, 40 справ УСБУ ІФО, 15 справ УСБУ ЗО, 25 справ УСБУ ЛЮ, 15 справ УСБУ ЧО. Потрібно також зазначити, що на низку осіб, незважаючи на достовірну інформацію про їхній арешт, кримінальних справ не вдалося виявити. Очевидно, справу не заводили через те, що особа пішла на відверту співпрацю з каральними органами або ж сама справа була знищена чи передана в інші установи. Окремі протоколи містяться у низці томів згаданої 372 справи 13 фонду.

Хоч за ступенем достовірності інформації протоколи допитів наближені до мемуарів, однак вони не втратили своєї цінності, оскільки інформація у них зафіксована по “свіжих слідах”. Правда, вона відзначається суб’єктивністю, оскільки її, як правило, отримували від підпільників через фізичні тортури і кожна людина намагалася замовчувати інформацію про себе, своїх рідних, друзів та знайомих.

Важливе джерело інформації – двотомник праць Івана Біласа [2]. Зокрема, у другому томі викликають зацікавлення четвертий і п’ятий розділи, де містяться документи з діяльності репресивно-каральних органів у боротьбі із підпіллям у Карпатському краї.

Низка матеріалів репресивно-каральних органів опублікована у вже згадуваних працях Володимира Сергійчука. Наступні його роботи також наповнені інформацією, яка дає змогу зобразити цілісну картину боротьби радянської влади проти підпілля [15], [16], [23], [24], [25].

Третю групу джерел становлять документи партійних органів. Одразу потрібно наголосити, що радянські документи не позбавлені суб'єктивізму. При їхньому використанні необхідно враховувати значні ідеологічні нашарування. Найбільша їхня кількість зберігається у Центральному державному архіві громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). Зокрема, у фонді 1 містяться документи здебільшого директивного характеру (постанови партійних органів, спільні постанови партійних та державних відомств, рішення, стенограми засідань ЦК КП(б)У, обкомів КП(б)У західного регіону), інформаційного змісту (зокрема, інформації обкомів КП(б)У, доповідні силових міністерств), щоденні донесення, спецповідомлення, інформації, довідки. Певний інформаційний зміст мають статистичні звіти міськкомів, райкомів КП(б)У Дрогобицької, Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької областей про кількість членів ВКП(б), працівників в окремих галузях народного господарства і про кількість прийнятих у кандидати партії. Частина цих матеріалів у скопійованому вигляді зосереджена і в обласних архівах.

Документи про боротьбу радянської влади з націоналістами найкраще збереглися у Державному архіві Львівської області (Ф. П-5001: Дрогобицький обласний комітет Комуністичної партії (більшовиків) України (КП(б)У), од жовтня 1952 р. – КПУ). Тут зберігається 12 529 справ, що хронологічно охоплюють 1939 – 1941 рр., 1943 – 1959 рр., і містять стенограми та протоколи партійних нарад різних рівнів, інформації про підготовку та проведення виборів, спецповідомлення УМВС і довідки РК, МК, ОК КП(б)У про боротьбу з визвольним рухом. Власне, саме партійні органи – обком, міськкоми і райкоми партії організували широкомасштабну збройну та ідеологічну боротьбу з українським визвольним рухом, під їхнім керівництвом діяв репресивно-каральний апарат, який безпосередньо ліквідував підпілля.

Натомість у Державних архівах Івано-Франківської, Закарпатської і Чернівецької областей серед добре збережених документів значне місце посідають стенограми і протоколи нарад обласного і районного партійного активу, політінформації, доповідні записки про стан і напрями розвитку промисловості та сільського господарства, проведення пропагандистської роботи серед населення, роботу з кадрами, інформації про підготовку і проведення виборів до місцевих та Верховних Рад СРСР, УРСР. Із цих документів у загальному контексті можна почерпнути інформацію про боротьбу з підпіллям. Тобто, збереглися в основному документи про політичний, соціально-економічний та культурний розвиток названих областей.

Значний масив партійних документів із архівних установ України опубліковано у новій серії “Літопису УПА” [9], [10], [11], [12], [13]. Вміщені тут документи надзвичайно важливі для висвітлення організації, форм та методів боротьби радянської влади проти підпілля Карпатського крайового проводу.

Одним із перших широко археографічну діяльність розгорнув дослідник історії визвольного руху В.Сергійчук. Певним кроком вперед, порівняно з документальними працями попередників, став його збірник “ОУН–УПА в роки війни”. Книга увібрала значну кількість підпільних, радянських та німецьких документів. Розпочату роботу з публікації документів учений продовжив і у наступні роки [17], [18]. Надзвичайно цінні документи зібрано й опубліковано В.Сергійчуком у книзі “Український здвиг” [19], [20], [21], [22], [23].

Великий масив раніше засекречених партійних документів, що розкривають масштаби боротьби репресивно-карального апарату проти визвольного руху, зосереджено у три томнику “Літопис нескореної України” [5], [6].

Окремо виділяємо его-документи джерела (спогади і мемуари з великою часткою суб’єктивізму), що мають стати важливою складовою комплексного дослідження. Спогади учасників українського національно-визвольного руху містять характеристику структури, керівного складу, розкривають форми і методи боротьби ОУН проти утвердження радянського режиму, а також репресивну політику офіційної влади проти підпілля. Слід наголосити, що мемуари мають відбиток

авторської суб'єктивності, інколи не позбавлені тенденційності. Щоб запобігти проникненню у дослідження помилок та суб'єктивних оцінок, необхідно ретельно перевіряти інформацію. Натомість спогади мають і свою перевагу, оскільки передають дух того часу, атмосферу боротьби, подають інформацію, яка свого часу не могла бути зафіксована в документах підпілля чи каральних органів. Тим більше, що значна їх кількість була написана безпосередніми учасниками національно-визвольного руху по “гарячих” слідах.

Значний масив мемуарів учасників національно-визвольного руху опублікований у “Літописі нескореної України” [5], [6]. Вагомим джерелом для вивчення цієї проблеми є спогади підпільників Марії Савчин – “Марічки” [7], Степана Стебельського – “Хріна” та Олекси Конопадського – “Острроверха” [8].

Окремі дослідники, у тому числі й автор цієї публікації, записали спогади від учасників визвольної боротьби 1940 – 1950-х років, які мали безпосереднє відношення до діяльності Карпатського краю. Ці записи зберігаються у приватних архівах тих осіб, що їх здійснювали.

Отже, боротьба визвольного руху у Карпатському краї 1945 – початку 1950-х років залишила величезну документальну спадщину. В архівах різних рівнів зберігаються документи, які всебічно характеризують визвольну боротьбу українського народу. Сучасний стан дослідження діяльності українського визвольного руху у Карпатському краї потребує нових зусиль, тим більше, що є вельми репрезентативна джерельна база.

Джерела та література

- I. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ). – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 1 – 98.
- II. ГДА СБУ. – Спр. 376. – Т. 1 – 88.
- III. ГДА СБУ. – Спр. 398. – Т. 1 – 42.
- IV. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Опис фонду (Розпочато 26.11.1990 – закінчено 28.03.1991). – 280 арк.
- V. ДАЗО. – Ф. 1. – Оп. 1. – Т. 1 (1946 – 1950 pp.). – 140 арк.
- VI. ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Т. 1 (1944 – 1952 pp.). – 117 арк.
- VII. ДАЧО. – Ф. 15. – Оп. 1 (1940 – 1971 pp.). – 129 арк.

1. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності 1941 – 1956 рр. – Б. м. : Вид. ЗЧ ОУН, 1956. – 368 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз : у двох книгах. – Книга 2. Документи і матеріали. – К. : Либідь – Військо України, 1994. – 432 с.
3. Кентій А.В. Документи ОУН та УПА у фондах ЦДАГО України // Український історичний журнал. – № 2 (497) березень – квітень, 2011. – С. 202 – 222.
4. Ковальчук В. Перебільшення, приписки, замовчування (як автори документів про УПА спотворювали її історію) // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: історичні науки. – Острог : Національний університет “Острозька академія”, 2010. – Вип. 16. – С. 178 – 187.
5. Літопис нескореної України : документи, матеріали, спогади. – Книга 1. (Підготували Я.Лялька, П.Максимчук, І.Патер та ін.); авт. передмови Я.Лялька, Р.Бачинський. – Львів : Просвіта, 1993. – 800 с.
6. Літопис нескореної України : документи, матеріали, спогади. – Книга 2. (Підготували Я.Лялька, Р.Коритко, М.Онишкевич та ін.); авт. передмови Я.Лялька. – Львів : Галицька видавнича спілка, 1997. – 664 с.
7. Літопис УПА. – Т. 28: Марія Савчин. Тисяча доріг. (Спогади). – Торонто – Львів : Видавництво Літопис УПА, 1995. – 600 с.
8. Літопис УПА. – Т. 30: Степан Стебельський, Олекса Конопадський : Кризь сміх заліза : хроніки. – Торонто – Львів : Видавництво Літопис УПА, 2000. – 552 с.
9. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 3: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля : директивні документи ЦК Компартії України (1943 – 1959). – Київ – Торонто, 2001. – 652 с.
10. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля : інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС – МВС, МДБ – КДБ. (1943 – 1959). Книга перша: 1943 – 1945. – Київ – Торонто, 2002. – 573 с.
11. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 5: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС – МВС, МДБ – КДБ. (1943 – 1959). Книга друга: 1946 – 1947. – Київ – Торонто, 2002. – 574 с.
12. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 6: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС – МВС, МДБ – КДБ. (1943 – 1959). Книга третя: 1948. – Київ – Торонто, 2003. – 523 с.

13. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 7: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС – МВС, МДБ – КДБ. (1943 – 1959). Книга четверта: 1949 – 1959. – Київ – Торонто, 2003. – 716 с.

14. ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929 – 1955. – Б.м. : Видання Закордонних частин ОУН, 1955. – 372 с.

15. Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940 – 1950). – К. : ПП Сергійчук М. І., 2007. – Т. 1. – 640 с.

16. Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940 – 1950). – К. : ПП Сергійчук М. І., 2007. – Т. 2. – 584 с.

17. Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944 – 1953 рр. Нові документи і матеріали / Володимир Сергійчук. – К. : Дніпро, 1998. – 944 с.

18. Сергійчук В. ОУН – УПА в роки війни. Нові документи і матеріали / Володимир Сергійчук. – К. : Дніпро, 1996. – 496 с.

19. Сергійчук В. Український здвиг : Волинь. 1939 – 1955 рр. / Володимир Сергійчук. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.

20. Сергійчук В. Український здвиг : Закерзоння. 1939 – 1947 рр. / Володимир Сергійчук. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2004. – 836 с.

21. Сергійчук В. Український здвиг : Наддніпрянщина. 1941 – 1955 рр. / Володимир Сергійчук. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. – 836 с.

22. Сергійчук В. Український здвиг : Поділля. 1939 – 1955 рр. / Володимир Сергійчук. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.

23. Сергійчук В. Український здвиг : Прикарпаття. 1939 – 1955 рр. / Володимир Сергійчук. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.

24. Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939 – 1959). – К. : ПП Сергійчук М. І., 2009. – Т. 1. – 680 с.

25. Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939 – 1959). – К. : ПП Сергійчук М. І., 2009. – Т. 2. – 640 с.

26. Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939 – 1959). – К. : ПП Сергійчук М. І., 2009. – Т. 3. – 648 с.

27. УГВР в світлі постанов Великого Збору та інших документів з діяльності 1944 – 1951 рр. – Б. м. : Видання Закордонних частин ОУН, 1956. – 356 с.

28. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. Микола Кугутяк. –

Том. 2. – Книга 1 (1939 – 1945). – Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2009. – 600 с.

29. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. Микола Кугутяк. – Том. 2. – Книга 2 (1945 – 1946). – Івано-Франківськ : КПФ “ЛІК”, 2010. – 696 с.

30. УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942 – 1950 рр. – Ч. 1. – Б. м. : Видання Закордонних частин ОУН, 1957. – 452 с.

Ильницький Василь. Источники к изучению украинского освободительного движения в Карпатском крае ОУН (1945 – 1950-е гг.). В статье представлена видовая классификация и авторская характеристика каждого вида источников по истории национально-освободительного движения на территории Карпатского края ОУН. Акцентируется внимание на основных проблемах исследований деятельности ОУН и УПА. Доказано, что база источников вполне репрезентативна для создания комплексного исследования.

Ключевые слова: Карпатский край ОУН, освободительное движение, репрессивно-карательные органы, архивы, документы, источники.

Пnytskyi Vasyl'. Sources for the study of the Ukrainian liberation movement in the Carpathian region of the Organization of Ukrainian nationalists (OUN) (1945 – 1950's). The article contains species classification and the author's description of each type of the sources on the history of the national liberation movement on the territory of the Carpathian region of the Organization of Ukrainian nationalists and the Ukrainian Resistance Army (UPA). Our attention is paid to the main research problems of the OUN and UPA. It is proved that the source base is quite representative for writing a comprehensive study.

Key words: the Carpathian region of the OUN, liberation movement, repressive and punitive agencies, archives, documents, sources.